

Uppsala Universitet
Institutionen för Hushållsvetenskap

Ht 1991

ETT LIVSTYCKE FRÅN OVANSJÖ SOCKEN

Vad ett Livstycke kan berätta för oss

Ulla-Britta Sandström

Textil igår, textil idag
Textil i produktion och funktion, 5 P

Handledare: Lillemor Hallin
Barbro Nyman

Innehållsförteckning

Inledning	sid. 1
Historik	sid. 1
Livstycket från Ovansjö	sid. 2
Modets påverkan på livstycket	sid. 2
Material och sömnad	sid. 2
Analys	sid. 3
Litteratur	sid. 6

Jag har valt att undersöka ett livstycke från Ovansjö socken för att se vad det kan berätta för oss.

Livstycket finns nu i samlingarna på Läns museet i Gävle.

I museets liggare finns ett fåtal uppgifter om livstycket. Dessa har jag använt som grund när jag försökt forska mer om livstyckets ursprung. Jag har även läst det som finns publicerat om kläder från Ovansjö. Det som finns nedtecknat är skrivet av en och samma person, vilket man bör tänka på vid läsningen.

Ett livstycke kan inte ge en helhetsbild över alla livstycken i Ovansjö socken, utan bara ett smakprov.

Ovansjö socken delades år 1867 upp i tre mindre delar, nämligen Järbo, Högbo och Ovansjö socken. Då var redan dräktskicket bortlagt sedan c:a femton år tillbaka. Därför har jag valt att betrakta Ovansjö socken som den såg ut före delningen.

Historik

Livstycket är inte äldre än från sextonhundratalet. Det användes då i modedräkten som ett synligt plagg i dyrbara tyger. Redan i slutet av sextonhundratalet slutade man att bära livstycket synligt i modedräkten. Det fick då sin roll som figurformare, en typ av korsett.

Hos allmogen finner man det lösa livstycket från slutet av sextonhundratalet och fram till artonhundratalet.

Fastän livstyckets användning i modedräkten ändrades kan man hos allmogen på deras livstycken se impulser från modedräkten.

Äldst är den typ av livstycken som har långa vida skört. Skörten blir med tiden kortare tills de till slut försvinner helt.

Längden blir också kortare och axelbanden smalare och längre. Detta är påverkan från modedräkten, där livet blir kortare och uringningen djupare under sjuttonhundratalets senare del. I modedräkten följer kjolen med upp när midjan flyttas uppåt, men hos allmogen stannar kjolen kvar i midjan så att det bildas en glipa mellan kjol och liv.

Vanligast var att livet hölls samman av hyska och hake. Det äldsta sättet att hålla samman livet är med snörning i håll eller genom maljor. Knappar och knapphål är en sen företeelse hos allmogen.

Livstycket är skänkt till Läns museet 1944 av Stina Henrice. Hon var dotter till Ecke Hedberg, Gästrikekonstnären som var bosatt på Tallbo i Kungsfors.

Livstycket har tillhört Stina Henrices faster Sara Welzin. I början av 1900-talet var nationalromantiken utbredd i Sverige. Allmogekulturen var populär, hemslöjdsföreningar och folkdanslag bildades. Det blev populärt i borgerliga kretsar att klä sig i folkdräkt vid högtider.

Troligen har Sara Welzin använt livstycket vid högtider eller vid dansuppvisningar med folkdanslag. Livstycket är inte sytt åt eller av henne själv. På detta tyder de ändringar som har gjorts i senare tid. Livstycket är insytt på maskin med svart bomullstråd på fyra ställen, för övrigt är livstycket helt handsytt. Hakar har sytts fast vid ena framkanten och hyskor vid den andra. Framkanten har fått nytt tyg, även det fastsytt med svart bomullsgarn.

Modets påverkan på livstycket

Det första belägget för ett livstycke i Ovansjö finns i ett domstolsprotokoll från 1741. Bruket att använda livstycke fanns kvar in på 1840-talet. Det livstycke som jag valt att undersöka är djupt urringat, relativt kort och skörtet består av små runda fläbbar. Ett livstycke med en klar influens från empiremodet. Det knäpps med en stor mässingsnål och har burits på söndagar under sommarhalvåret.

Fläbblivstycken syddes av socknens skräddare och mössmakerskan kantade fläbbarna och framkanten. Det berättas i socknen att en skräddare hittat på att efter skillingtryck klippa ut uddar och göra dessa fläbblivstycken. Men detta mode har tagits upp på fler håll och har sin förebild i 1600-talets modedräkt.

Material och sömnad

Livstycket är vävt i 4-sk olikssidig korskyper med inslagseffekt med 1-tr obl. lingarn i varpen, ca 17-tr/cm. Inslaget är 1-tr ullgarn i rött och grönt samt 1-tr trol. lingarn i mörkblått, ljusblått, vitt, gult och flamfärgat i blått och vitt. Ett randigt hemvävt tyg av denna kvalitet kallas i Ovansjö för päk.

Fodret i livet är av grovt obl. linne 6-tr/cm. I fläbbarna är fodren av sömnadstekniska skäl tunnare, 17-tr/cm. Fläbbarna är kantade med ett rödbottnat kattun med svarta mönster.

Livstycket är sytt med lingarn utom där ändringar gjorts.

Analys

3.

Livstykke GM 11073

Varp: Obl. 1-tr lingarn, grovlek c:a 28/2.

Inslag: Rött, grönt 1-tr ullgarn, grovlek c:a 6/1. Mörkblått, ljusblått, vitt, gult och flamfärgat vitt/blått 1-tr, troligtvis lingarn, grovlek tunnare än 30/2.
Flamgarnets flammor c:a 3 cm.

Skedtäthet: 34 tr/2 cm.

Teknik: 4-sk olikssidig korskypt med inslagen effekt. Twist.

Inslagsordning

<u>Färg</u>	<u>Trådar</u>	<u>mm</u>
Twist vitt/mörkblått	6	1,5
rött	5	3
gult	6	1,5
m.blått	4	1
grönt	3	1,5
m.blått	10	2,5
rött	2	1
ljusblått	5	1
vitt	5	1
m.blått	8	2
grönt	3	1,5
rött	2	1
m.blått	3	0,7
rött	5	3
flamgarn	13	2,5
rött	5	3
m.blått	4	1
rött	2	1
grönt	3	1
m.blått	9	2,5
rött	2	1
ljusblått	5	1
vitt	5	1
m.blått	9	2,5
grönt	3	1,5
m.blått	4	1
gult	5	1
rött	5	3

Hela rapporten: 45,2 mm

Färger enligt angiven färgkarta

rött: Klippans HV-garn, färg n:r 48

gult: Klippans bomullsgarn 24/2, färg n:r 48

mörkblått: Bergå ryagarn, färg mörkare än 3013

grönt: Bergå ryagarn, färg n:r 4525

ljusblått: Klippans lingarn 16/2, färg n:r något mörkare än 584

vitt

Mått

Längd på sömmen mitt bak: 21,5 cm

Längd mitt fram: 12,5 cm

Höger fram till första fläbben: 13,5 cm

Vänster fram till första fläbben: 16 cm

Axelbandens bredd: c:a 4 cm

Livet knäpps med en 7 cm lång mässingsnål. Vänster sida över höger.

Foder

Fodret i livet: Grovt obl. linne, 6-tr/cm

Fodret i fläbbarna: Obl. linne, 17-tr/cm

Fodret är endast skarvat vid vänstra framstycket övre kant och vid axelbandens skarvar.

Fodret är fastsytt med obl. lingarn (c:a 20/2).

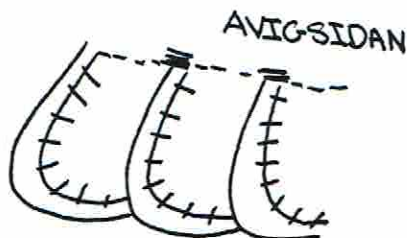
Sömnad

Livstycket har en söm mitt bak. Där möts ränderna i en v-form.

På var sin sida om mitt bak är ett veck lagt så att det ser ut som en söm. Båda axelbanden har en extra bit på 12 cm inskarvad. På vänster sidas inskarvning finns en extra skarv.

Fläbbarna är 28 st. Varannan är fastsydd vid livet utom mitt bak.

Fläbbarna är förstärkta med svartat lingarn, grovlek c:a 28/2 i skarvarna mellan fläbbarna. Se skiss. Fyra stygn är sydda på varandra. Tråden är dragen under fodret till nästa förstärkning.

Fläbbarna är kantade med en remsa av kattun, svart mönster på röd botten. Kattunet är fastsytt med 2-tr obl. lingarn, grovlek c:a 20/2, med c:a fyra stygn/cm. 3-4 mm av kattunet syns på rätsidan.

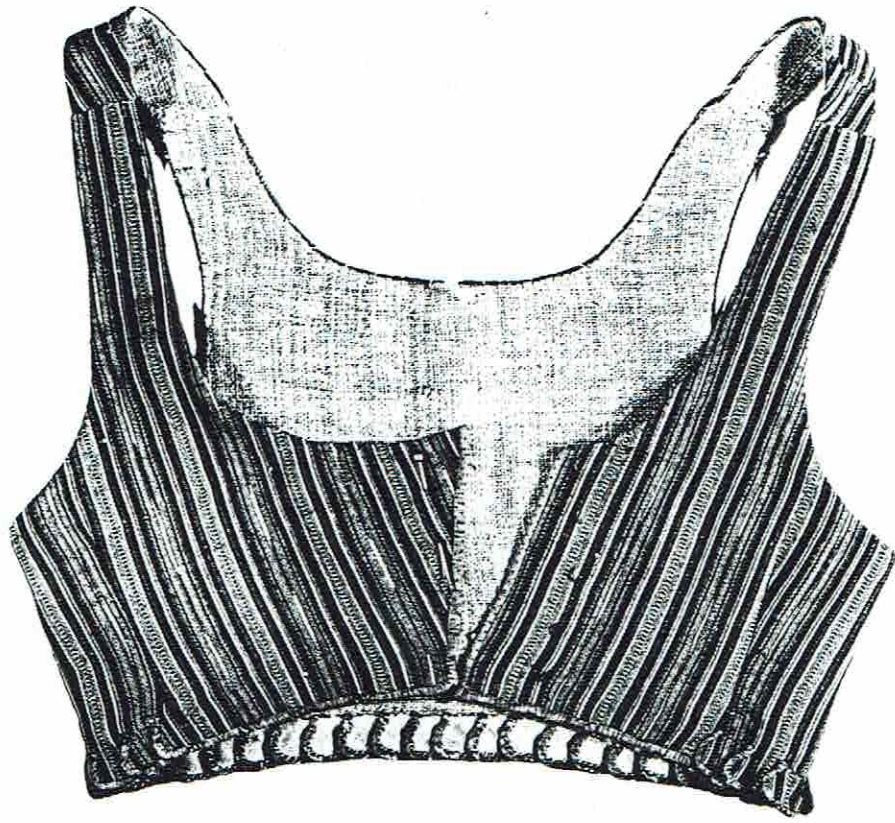
Ändringar

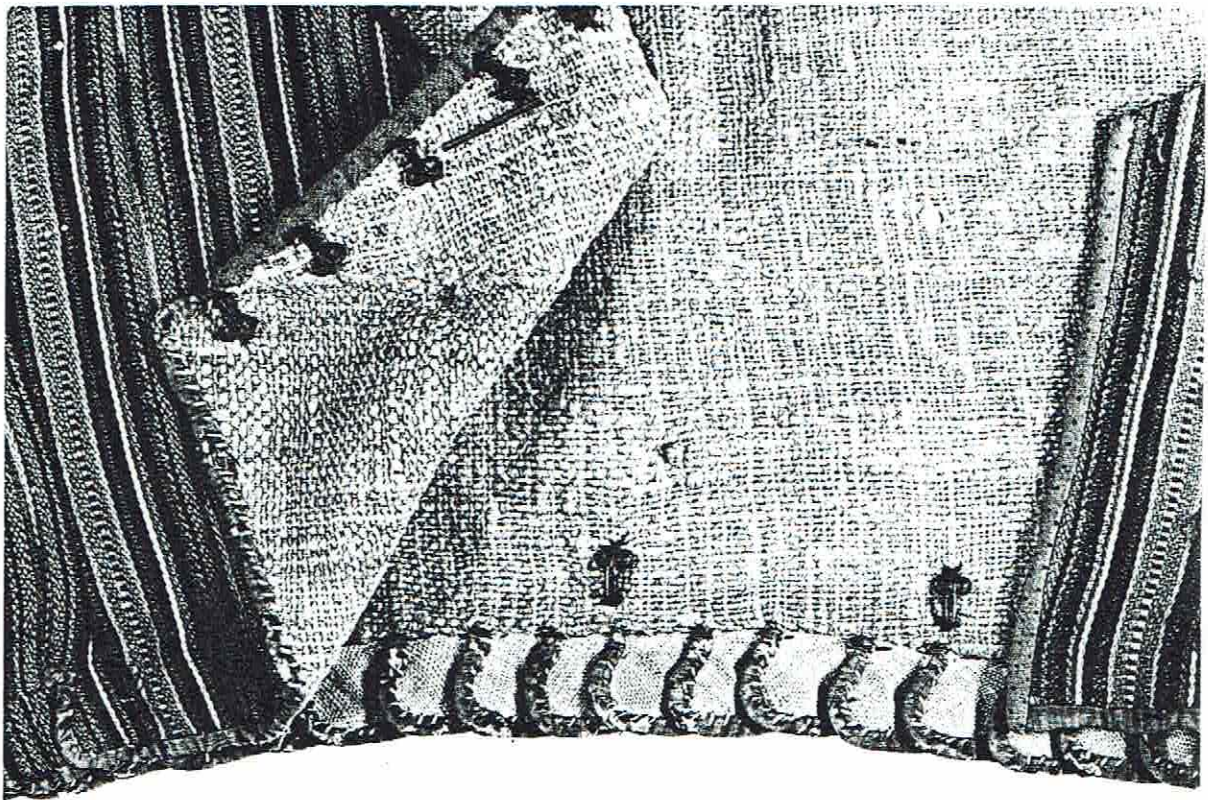
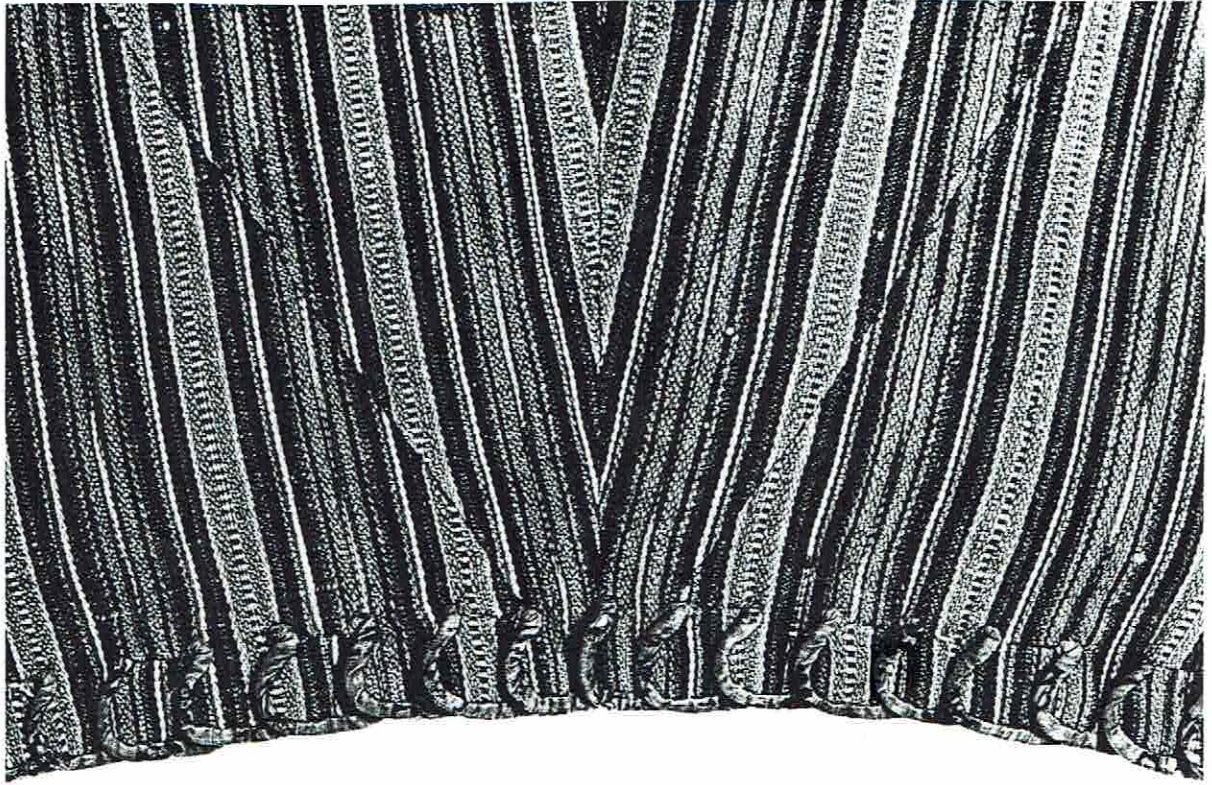
5.

Livstycket är insytt på fyra ställen, maskinsytt med svart bomullstråd.
Fem stycken svarta hakar är fastsydda vid vänster framkant och fem st.
hyskor sydda av rött lingarn är fastsydda vid höger framkant.
Bak finns tre st. svarta hakar fastsydda.
Framkantens kattun är av kypertvävt rött bomullstyg med små svarta
prickar. Kattunet är fastsytt med svart bomullstråd.

- Hedlund, Greta: Dräkt och kvinnlig slöjd i Ovansjö Socken 1750-1850.
2:a upplagan, Storvik 1981 - 247 s : ill.
- Hedlund, Greta: Något om Ovansjö Sockens gamla dräkter.
Meddelanden från Gästrikland 1924 s. 94-146
- Nylen, Anna-Maja: Folkdräkter ur Nordiska Museéts samlingar.
Stockholm 1976 - 184 s : ill.

Bildad 1922

Kungsgården den 21 febr. 1987

Svenska Ungdomsringen, Gästrikland-Distrikt,

Vi har genom en föreläsning på Studiegården Kungsgården av Svenska Ungdomsringens dräktråd, Margareta Gisselsson, fått information om att en ny Ovansjödräkt introducerats.

Vi vill härmed på det bestämdaste protestera, av flera orsaker. Om t.ex. Ovansjöbor i försöringsringen ber Svenska Ungdomsringen om råd vid dräktval och blir rekommenderad den nya varianten blir besvikelsen stor om de en dag upptäcker att den inte överensstämmer med dräkter som sedan gammalt är accepterade i Ovansjöbygden.

Vykort har distribuerats som avbildar, "Dräkter från Ovansjö socken Järbo Gästrikland". Vi frågar oss, vad menas och reagerar starkt, speciellt mot den blomliga varianten, och opponerar oss mot att den marknadsförs som Ovansjödräkt.

Med hälsning

OVANSJÖ HEMBYGDSFÖRENING

för styrelsen

Göte Lexander

/Göte Lexander/

ordf.

Till

Styrelsen för Gästråklands Hembygdsring.

Angående brev till Ungdomsringen Gästr. hemb.r. från Ovansjö Hembygdsförening beträffande Ovansjödräkter vill jag här ge en förklaring. År 1983 utlystes en cirkel i vår dräksektion kring Greta Hedlunds bok "Dräkt och kvinnlig s löjd i Ovansjö skn. 1750 - 1850. Då få ungdomsringare visade intresse, men däremot flera andra hörde av sig, såsom hemslöjdspersonal bl.a. Margareta Ridderstedt och flera andra dräktintresserade blev kursen att gå i A B Fs regi. Kursledare var Margareta Gisselson och Majbritt Forsgren.

I samband med cirkeln besöktes hembygds- gårdar och privatpersoner som hade gamla originaldelar till dräkter.

Då vi på detta sätt fann just de dräktdelar som Greta Hedlund har avbildat i sin bok tyckte vi det var intressant att göra stilriktiga och tidsenliga uppmätningar samt mönster och två dräkter ur boken syddes upp.

Jag får påpeka att Greta Hedlund hade flera varianter av Ovansjödräkter som hon förevisade på utställningar. De dräkter som nu Ovansjö Hembygdsför. tar avstånd ifrån finns alltså avbildade i Greta Hedlunds bok såsom varande Ovansjödräkter och under den tidsrymd, 1750-1850, som hon behandlar var även Järbo och Högbo hörande till Ovansjö skn, vilket hon påpekar i bokens förord. Nu råkade vi finna originalen i Järbo. Skulle vi då frångå Greta Hedlunds bedömning och inte inräkna Ovansjö? När hon kunde förevisa olika varianter och skriva om dem i sin bok, kan det väl inte ses som något fel att även vi gör det. Om det nu finns Ovansjöbor som vill hålla fast vid endast en variant av dräkt så får de visst göra det. Men det finns faktiskt dem som vill ha och har skaffat sig just den nya varianten fast de vet att det finns en annan vedertagen.

Beträffande frågan varför dräkterna på vykort kallas, från Ovansjö skn. Järbo har jag väl därmed förklarat. Med den blommiga varianten avses ett röd-bruntrandigt kattunförkläde med mönster. Originalen till det finns bevarat på Högbo textilmuseum.

Om någon intresserad av Greta Hedlunds bok vill grundligt läsa och studera densamma skall de finna att hon avbildar dräkt från Ovansjö med rödblommigt förkläde såsom varande helgdagsvariant. I dag anser vissa i Ovansjö att endast hemvävda randiga förkläden skall förekomma till dräkten. På den tid då dräkterna användes fanns flera varierande förkläden

Genom den respons vi fått för vårt arbete av vissa andra har flera privatpersoner inom nuvarande Ovansjö skn. hört av sig och meddelat att även de har gamla dräktdelar hemma, vilka vi erbjudits göra mönster till. Därför kan jag påstå att ytterligare varianter av förkläden, särkar, skjortor, m.m. kommer att se dagens ljus. De som sedan inte vill asseptera olika varianter för helg och vardag må inte kunna hindra det.

Så till sist kan man undra om Greta Hedlunds arbete varit bortkastat när inte en hembygdsför. kan

erkänna det som kommer utav vad hon gjort och varför tryckte
Ovansjö Hembygdsmuseum upp en 2:dra upplaga av boken som de
säljer utan att asseptera innehållet. Allt som vi i dessa
nya varianter frambringat finns alltså att läsa om i
denna bok.

Margareta Gisselsson